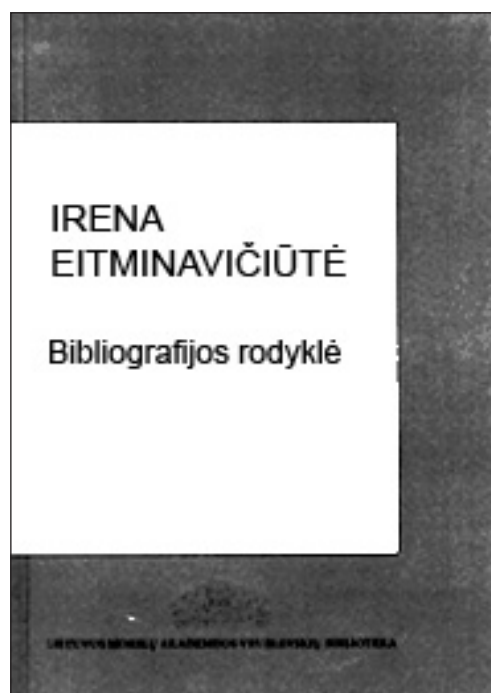

Kronika • Chronicle

Jubiliejiniam metams – penkių dešimtmečių tyrimų suvestinės

(dirvožemio ekologijos raida Lietuvoje)

Nedažnai taip nutinka, jog tyrėjas savo jubiliejinę sukaktį gali minėti kartu su kadaise pasirinktos tyrimų šakos jubiliejumi. Tačiau būtent taip atsitiko 2011-ųjų vasarą, kai Lietuvos mokslų akademijos Biologijos, medicinos ir geomokslų skyrius surengė LMA narės ekspertės, profesorės, habilituotos mokslų daktarės Irenos Eitminavičiūtės jubiliejui skirtą renginį, pavadintą „Dirvožemio ekologijos raida Lietuvoje“. Jubiliatės garbinga sukaktis buvo minima kartu su Lietuvos dirvožemio biologijos tyrimų 50-mečiu. Buvo pateikta išsami tiek pačios prof. I. Eitminavičiūtės, įnešusios svariausią indėlį į dirvožemio biologijos tyrimus Lietuvoje, tiek ir jos vadovautos laboratorijos rezultatų apžvalga. Prabėgęs visas pusšimtis intensyvių bei nuosekliai kryptingų mokslinių

tyrimų metų – puiki atkarpa retrospektyviam žvilgsniui nuo darbų pradžios iki šių dienų. Išties gerai pavykęs renginys paliko prasmingų išpuodžių, gerų prisiminimų.

Lietuvos mokslų akademijos seminarų salėje įžangos žodžiu į susirinkusius mokslo bendruomenės atstovus kreipėsis LMA Biologijos, medicinos ir geomokslų skyriaus pirmininkas, Lietuvos MA narys korespondentas prof. Vytautas Basys pakvietė pasisakyti prof. I. Eitminavičiūtę. Klausytojai išgirdo tiek jos pačios, tiek ir suburtos grupės, išaugusios į solidžią laboratoriją, mokslinės-organizacinės veiklos ir ilgamečių tyrimų apžvalgą. Svarbesnius ir reikšmingesnius tyrimų periodus kalbėjoja iliustravo pavyzdžiais. Labai trumpai, vos keliais sakiniais, ji pristatė

savo naują, tik ką išleistą knygą *Dirvožemio ekologijos raida Lietuvoje*^{*}, suteikusią pavadinimą ir visam renginiui. Su šia Gamtos tyrimų centro Ekologijos instituto išleista knyga galėjo susipažinti visi norintieji, be to, galėjo ją ne tik įsigyti, bet (kaip tokiomis progomis būna) ir gauti mokslininkės autografą.

Apie Ekologijos institute vykdytus bei tęsiamus dirvožemio gyvūnijos tyrimus, smulkiųjų dirvožemio gyventojų svarbą ir vaidmenį ekosistemoje, kitimus klimato raidos kontekste, kuriuos vis dar reikia atskleisti, kalbėjo Gamtos tyrimų centro direktorius, LMA narys korespondentas Mečislovas Žalakevičius, taip pat buvęs Ekologijos instituto direktorius akademikas Vytautas Kontrimavičius. Vienas šios informacijos autorių dr. A. Jakimavičius (Ekologijos instituto Bestuburių zoologijos sektoriaus, kuriam vadovavo I. Eitminavičiūtė, buvęs darbuotojas) pasidžiaugė naująja knyga ir priminė mokslo istorijos ir mokslotyrinių darbų reikalingumą, pažymėdamas, jog tokių darbų turime dar nedaug. Kalbėjo ir kiti buvusieji bendradarbiai, renginio svečiai. Iš jų prof. I. Eitminavičiūtė išgirdo ne tik nuoširdžių sveikinimo žodžių, bet įdomių minčių, šiltų prisiminimų. Nuotaiką skaidrino puošnūs vasaros gėlių žiedai.

Remiantis renginyje pateikta medžiaga, verta prisiminti kai kuriuos dirvožemio zoologijos raidos etapus, trumpai žvilgtelėti į šios krypties tyrimų atsiradimo pradžią, plėtotę.

Sudėtingais pokario metais XX a. viduryje ne viena mokslinių tyrimų sritis rutuliojosi vangiai, negreit išugdė naują tyrėjų kartą. Tas pasakytina ir apie šeštajame dešimtmetyje Lietuvos mokslų akademijos Zoologijos ir parazitologijos (iki 1959 m. – Biologijos) institute pradėjusią formuotis tuomet naują dirvožemio zoologijos mokslo kryptį (vadintą pedobiologijos, dirvožemio biologijos, dirvožemio ekologijos terminais). Pirmuoju 1959 m. liepos 1 d. įkurto Zoologijos ir parazitologijos instituto direktoriumi buvo profesorius Pranciškus Baltrus Šivickis – vienas žymiausių Lietuvos zoologų ir biologų. Jis inicijavo dirvožemio zoologijos tyrimus ir ne tik juos (taip pat – hidrobiologijos ir parazitologijos), jo pastangomis minėtame institute buvo pradėtos

tirti įvairios gyvūnų grupės, tarp jų ir dirvožemio organizmai, tad svarbus prof. P. B. Šivickio vaidmuo negali būti nutylėtas.

Jaunosios kartos mokslininkai visada ieško savų mokslinės kūrybos kelių, savų raiškos būdų. Tai buvo būdinga ir pirmiesiems pokario metų prof. P. B. Šivickio mokiniams. Sovietinė valdžia labai ribojo mokslininkų bendravimą su Europos ir viso vakarų pasaulio tyrėjais, tačiau netrukė domėtis besikuriančiais SSSR (vadintais sąjunginiais) institutais, juose vykdomais darbais. Tad nenuostabu, kad negausių mūsų mokslininkų dėmesys kryo į institucijas rytuose. Tas pasakytina ir apie Lietuvos dirvožemininkus. Jų darbams bei veiklai labai svarbiu postūmiu buvo pažintis su didžiu eruditu (kaip žinome dabar – aristokratinės kilmės), aukštos vidinės kultūros tolerantiška asmenybe – Maskvos universiteto profesoriumi, SSSR Mokslų akademijos akademiku Merkurijumi Giliarovu. Jis buvo puikus pedagogas ir dirvožemio zoologijos tyrinėtojas, sukūręs dirvožemio diagnostikos principus, nustatęs gyvūnų reikšmę dirvodarai, vadovavęs besiplėtojančiai dirvožemio zoologų mokyklai. Vilniečių pažinties su šiuo mokslininku tarpininkas, vėliau produktyvaus bendradarbiavimo pradininkas ir vėl buvo profesorius P. B. Šivickis. Abu šie iškilūs mokslininkai buvo kažkiek panašūs: pasižymėjo didele moksline erudicija, gerai mokėjo užsienio kalbas, abiem buvo būdingas pasiaukojimas mokslui, bet svetimas karjeros troškimas, juos siejo pagarba vienas kitam.

Praėjus kiek daugiau nei pusšimčiui metų nuo 1959-ųjų, kai tarp dviejų garbių mokslo žmonių užsimezgė dalykinis bendravimas, anot prof. I. Eitminavičiūtės, galima drąsiai teigti, kad abu šie mokslininkai daugiausia nulėmė Lietuvos dirvožemio zoologų darbų kryptį bei sėkmę.

Prof. P. B. Šivickio vadovaujamame Bestuburių zoologijos sektoriuje dauguma darbuotojų buvo universitetines studijas baigę biologai, kurių darbai padėjo pamatus dirvožemio zoologijos krypties sukūrimui ir raidai. Vilniaus universitete buvo sėkmingai apgintos pirmosios dvi disertacijos (anuomet vadintos kandidatinių, dabar atitinkančios daktaro) dirvožemio zoologijos tematika: „Lietuvos TSR oribatidai“ (Irena Eitminavičiūtė, 1958) ir „Oligochetų ekologija Lietuvos TSR dirvožemiuose“ (Ona Atlavinytė, 1959). Abiejų disertančių mokslinis vadovas – prof. P. B. Šivickis.

^{*} Eitminavičiūtė I. *Dirvožemio ekologijos raida Lietuvoje* (skirta Lietuvos dirvožemio ekologijos 50-mečiui). Vilnius: Gamtos tyrimų centras, 2011. 208 p.

Žvelgiant iš laiko perspektyvos, šiuos darbus reikia vertinti kaip dirvožemio zoologijos tyrimų ištakas. Profesoriumi P. B. Šivickiui dirvožemio zoologija buvo paskutinioji jo suformuota mokslinių tyrimų kryptis. Šis aukštos erudicijos mokslininkas buvo rūpestingas savo darbuotojams, todėl ne vienas profesoriaus mokinys didžiavosi savo mokytoju, laikė save jo sekėju ir ilgam liko dėkingas už viską, ką pasiekė.

Irena Eitminavičiūtė pradėjo dirbti P. B. Šivickio vadovaujamoje laboratorijoje dar tebebūdama studentė, o baigusi universitetą tapo profesoriaus aspirante. Apgynusi disertaciją Vilniaus universitete, ji dirbo Lietuvos mokslų akademijos Zoologijos ir parazitologijos institute mokslo darbuotoja, o 1968 m. vieno šio instituto padalinio vadovo poste pakeitė garbaus amžiaus prof. P. B. Šivickį. Ji buvo paskirta instituto Bestuburių zoologijos sektoriaus, vėliau – Dirvožemio zoologijos laboratorijos vedėja (po 1989 m. laboratorijos pavadinimas pakeistas į Dirvožemio ekologijos). Dirvožemio bestuburių tyrimus nuosekliai plėtojusi I. Eitminavičiūtės vadovaujama tyrėjų grupė praturtino mokslo žinias apie Lietuvos dirvožemių organizmus, jų ypatumus. Lietuvos dirvožemio bestuburių fauna buvo menkai žinoma, todėl sektoriaus vedėja derino savo dirvožemio oribatidinių erkių tyrimus ir kitų dirvožemio zoologinių grupių tyrimų tematiką, susijusią su sliekų, nematodų, pirmuonių bei vorų, vėliau – su kolembolų, vabzdžių lervų, gamazinių ir tarsoneminių erkių, dar vėliau – su mikroorganizmų tyrimais. Be jau minėtų organizmų grupių, imtasi fermentų, vitaminų tyrimų (susijusių su dirvožemiu, jo gyventojais). Pirmoji I. Eitminavičiūtės talkininkė, labai nuoširdžiai gerbusi tiek profesorių P. B. Šivickį, tiek jos gerai pažinotą akademiką M. Giliarovą, buvo Ona Atlavinytė (nuo 1959 m. – biologijos mokslų kandidatė, nuo 1979 m. – daktarė (habilituota daktarė)). Ji pirmoji aprašė sliekų rūšių paplitimą Lietuvoje, visapusiškai įvertino jų reikšmę dirvožemiui bei derlingumui, paskelbė monografinių darbų. I. Eitminavičiūtė ir O. Atlavinytė buvo aukščiausios kvalifikacijos specialistės, abi turėjo daktaro (habil. dr.) mokslinį laipsnį, abi išugdė mokinių, aktyviai ieškojo naujų dirvožemio tyrimų plėtros, kompleksinimo būdų.

Aštuntajame dešimtmetyje į dirvožemio mikroartropodus, jų poveikį dirvožemiui imta žvelgti ne tik klasikinio zoologo akimis, bet ir kuo atidžiau

studijuojant aplinką. Tam reikėjo žinių apie patį dirvožemį, jo fizines ir chemines savybes. Neturint atitinkamų specialistų, jų stoką kompensavo bendradarbiavimas su Lietuvos žemdirbystės instituto bandymų stočių, Botanikos, Melioracijos institutų specialistais. Į tyrimus įsitraukė ir kitų mokslo įstaigų darbuotojai – dirvožemininkai, miškininkai, geografai, geologai, kt. – taigi dirvožemio zoologijos problematika įgavo platų kompleksinį pobūdį. Kai kurie Vilniaus dirvožemininkų tyrimai išsiplėtė ir į kitų Baltijos šalių (tuomet – Pabaltijo respublikų) teritorijas. I. Eitminavičiūtės vadovaujamo padalinio tiriamieji darbai, 1982 m. jos apginta biologijos mokslų daktaro (nostrifikuota habilituoto daktaro), disertacija tapo žinomi ir už Lietuvos ribų.

Būtina bent glaustai pažymėti ir kai kuriuos dirvožemio zoologijos tyrimų ekologizavimo aspektus. Dar prieš 1980 m., kai buvo pradėti kompleksiniai pedobiontų ekologijos tyrimai, iki tol reikšmingiausią vietą užėmusius darbus apie fauną buvo papildę ir sąsajų su aplinka tyrimai. I. Eitminavičiūtės vadovaujama grupė, pirmiausia O. Atlavinytės iniciatyva, dėmesį atkreipė į mikroorganizmų, vėliau – ir į fermentų reikšmę. Pasirodė O. Atlavinytės publikacijos apie sliekų ir mikroorganizmų, sliekų ir B grupės vitaminų, dumblių, dirvožemio fermentų sąsajas įvairių tipų dirvožemiuose. Originalūs tyrimai sulaukė tarptautinio pripažinimo ir buvo paskelbti užsienio mokslo leidiniuose. Buvo plėtojami antropogeninių veiksnių (agrotechnikos, agrochemijos, sėjomainų, melioracijos) poveikio pedobiontų bendrijų struktūrai ir funkcionavimui tyrimai. Laboratorijos darbuotojų triūso dėka buvo iširtos plačiausiai Lietuvoje paplitusių dirvožemių bendrijos, pradėta publikuoti medžiaga dirvožemių pedobiologinės charakteristikos klausimais.

1983 m. lapkričio mėn. Bestuburių zoologijos laboratoriją reorganizavus į Entomologijos ir Dirvožemio zoologijos laboratorijas, pastaroji pasirinko tirti dirvožemio bestuburių gyvūnų vaidmenį organinių medžiagų skaidymo ir dirvų detoksikacijos procesuose. Tyrimais įvertinus kai kurių antropogeninių veiksnių (pesticidų, mineralinių trąšų, pramoninės taršos) poveikį dirvožemio biologiniams procesams, rūšių įvairovei, gausumui ir bendrijų struktūrai, paaiškėjo dirvožemių savaiminio apsivalymo biologinis pajėgumas. Kaip sudėtinė savaiminio apsivalymo dalis buvo įvertintas

kai kurių dirvožemio bestuburių gebėjimas akumuliuoti ir skaidyti pesticidus (simaziną, benzofofosfatą, kt.). Tad platūs dirvos bestuburių tyrimai ženkliai prisidėjo vertinant Lietuvos dirvožemių ekologinę būklę.

Pažymėtina, kad dirvožemio ekologijos tyrimams lauko sąlygomis buvo įkurta bazė – dirvožemio tyrimų stacionaras Švenčionių rajone, išlikęs iki šiol. Čia buvo tiriami augalų liekanų skaidymosi dirvožemyje procesai ir šių procesų mechanizmai. Vėliau šie darbai peraugo į antropogeninių substratų skaidymosi procesų tyrimus. Tuomet pagal sutartis su ūkio subjektais buvo atlikta daug darbų (vadintų ūkiskaitiniais darbais) aiškinantis miestų nutekamųjų vandenų dumblo biologinės utilizacijos ir panaudojimo tręšimui galimybes bei perspektyvas. Buvo parengtos nuotekų dumblo naudojimo normos (LAND 20–96). Dalyvauta daugelyje dirvožemio ekologinio monitoringo programų: Ignalinos atominės elektrinės, Šiaurės Lietuvos karstinio regiono, Valstybinio ekologinio sąlyginai natūralių ekosistemų ir agrocenozių monitoringo, Vilniaus miesto sąvartynų dirvožemių ekologinio įvertinimo.

Per paskutinį praėjusio šimtmečio dešimtmetį (po 1990 m.) pedobiontų tyrimai papildė kompleksinę Ekologijos instituto tyrimų kryptį – sausumos ekosistemų dirvožemių bioįvairovės įvertinimą ir išsaugojimą bei jų adaptaciją globalios klimato kaitos sąlygomis. Sėkmingai buvo sprendžiami daugelis mokslui įdomių bei praktikai svarbių klausimų. Prisimintina, kad 1986 m. už darbą „Dirvožemio bestuburių ir mikromicetų kompleksai ir jų reikšmė dirvožemio derlingumui ir biologiniam aktyvumui“ I. Eitminavičiūtei kartu su O. Atlavinyte ir Albinu Lugausku buvo paskirta Lietuvos mokslo premija. Dešimtmetį I. Eitminavičiūtė Vilniaus universitete skaitė anksčiau niekieno nedėstytą pedobiologijos discipliną. Nuo 1991 m. ji – Lietuvos mokslų akademijos narė ekspertė, nuo 1995 m. – profesorė. Parašė arba sudarė daugiau kaip dešimtį mokslo leidinių. 2005 m. ji buvo įvertinta Lietuvos mokslo premija už darbų ciklą „Dirvožemių ekologinės būklės bioindikaciniai zoocenoziniai tyrimai (1990–2004)“. I. Eitminavičiūtė su kolegėmis O. Atlavinyte, Zina Bagdanavičiene dalyvavo daugelyje tarptautinių kongresų, suvažiavimų. Jų pastangomis Vilniuje buvo organizuota mokslui skirtų renginių – simpoziumų, suvažiavimas, dir-

vožemio mokykla. 1986–1992 m. I. Eitminavičiūtė buvo tarptautinio žurnalo *Pedobiologia* redaktorių kolegijos narė.

Neseniai išspausdintoje mokslo istorijos sričiai priskirtinoje jau minėtoje I. Eitminavičiūtės knygoje pateikiama ne vien istoriografinė medžiaga apie dirvožemio zoologijos tyrimų raidą, etapus, ieškojimų kryptis, apie šių tyrimų atsiradimo Lietuvoje pradžią. Čia yra ir gana daug dirvožemio zoologinių bei ekologinių tyrimų rezultatų, kai kurių sudėtingų dirvožemyje vykstančių biologinių procesų aprašymų. Knygos anotacijoje rašoma, kad yra pateikti 50 metų dirvožemio ekologinių tyrimų duomenys.

Tekste tyrimų raidos dėstymas persipina su moksliniais tyrimais, jų rezultatais, jie pateikiami ne tik tekstu, bet ir grafikais, lentelėmis, piešiniais, taip pat nurodomi konkretūs mokslininkai, jų atlikti darbai. Be to, aprašant tyrimų raidą ir pasitelkiant kai kuriuos duomenis, bandyta nubrėžti ir galimas tolesnių tyrimų kryptis bei jų perspektyvas. Toks medžiagos dėstymas suteikia šiai knygai savitumo.

Norėtume paminėti vieną kitą knygos turinio elementą, visai nepretenduodami išskirti jį kaip reikšmingiausią, o veikiau kaip pajvairinantį gvildenamą temą. Pavyzdžiui, visada įdomu susipažinti su aprašomosios mokslo srities istorine praeitimi. Ją randame ir I. Eitminavičiūtės leidinyje – čia pateikta keletas europinės dirvožemio biologijos raidos bruožų. Pedobiologijos raida, palyginti su kitų biologijos krypčių nueitu tyrimų keliu, neilga. Laikoma, kad pedobiologijos mokslas prasidėjo nuo Č. Darvino, kuris pirmasis išryškino sliekų vaidmenį dirvožemio formavimuisi, o V. Dokučajevas 1883 m. dirvožemį vertino netgi kaip gyvą kūną. L. Pastero institutas 1888 m. įkurtoje Dirvožemio mikrobiologijos laboratorijoje ėmėsi mokslinių tyrimų. Dirvožemio biologijos mokslo plėtrai buvo svarbūs ir 1953 m., kai Maskvos universitete pradėjo veikti pirmoji Dirvožemio biologijos katedra. Svarbiu postūmiu buvo 1961 m. Vokietijoje anglų, vokiečių, prancūzų ir rusų kalbomis pradėtas leisti tarptautinis žurnalas *Pedobiologia*. Šiame žurnale buvo spausdinami ir Lietuvos mokslininkų darbai.

Po kelių dešimtmečių pedobiologinių tyrimų raidos susiformavo dirvožemio ekologijos kryptis. Lietuvoje P. B. Šivickio, I. Eitminavičiūtės, O. Atlavinytės, kitų iniciatyvių tyrėjų pastangomis

ši kryptis įsitvirtino greta tradicinių gamtamokslinių disciplinų. Dirvožemio ekologija – tarpdalykinė sritis, kur zoologijos (smulkieji bestuburiai) ir kiti tyrimo objektai (pvz., bakterijos, mikromicetai arba fermentai) tiriami kaip tarpusavyje glaudžiai susiję, sąveikaujantys, sukuriantys vieni kitiems tam tikrą aplinką – sudėtingą dirvožemio ekosistemą. Vienoje svarbiausių sausumos ekosistemų – dirvožemyje – vykstančius sudėtingus organinės medžiagos skaidymo procesus lemia būtent šios ekosistemos biota. Tad vėlesniais tyrimo periodais dirvožemyje vykstantys pokyčiai jau tiriami ne izoliuotai, o kartu su specifiniais bestuburių gyvūnų mitybos ryšiais

Nors aptariamieji dirvožemio tyrimai truko nemažą laiko tarpą, ne visoms tiriamųjų organizmų grupėms pavyko skirti pakankamas tyrėjų pajėgas. Oribatidines erkes ir dirvožemio sliekus tyrė po keturis darbuotojus, kitas erkių grupes, vabzdžių lervas – po tris, o apie pirmuonis, nematodus, kitus dirvožemio biotos organizmus medžiagą rinko ir šiuos objektus tyrė vos vienas arba du specialistai.

Vertinga knygos 5-ojo, 6-ojo skyrių informacija apie laboratorijoje vykdytų tyrimų specializaciją, rodančią ieškojimų gilėjimą. Kituose skyriuose atskleidžiama būtinybė įvertinti antropogeninių veiksmų poveikį išaiškintiems biotos kompleksams.

Akivaizdu, kad svarūs yra laboratorijos darbuotojos dr. Valentinos Strazdienės tyrimų duomenys apie dirvožemio mezofaunos paplitimą Lietuvos dirvožemiuose, jos sukaupti duomenys apie faunos gausumo pokyčius, priklausančius nuo auginamų agrokultūrų, apie tręšimo poveikį smulkiosios faunos kaitai bei kiti. Dr. Z. Bagdavičienė pirmą kartą nustatė natūralių ekosistemų dirvožemio bendrijoms būdingą mikroorganizmų grupių gausą bei sudėtį. Ji paskelbė, kad gamtinių sistemų biotopuose, kur mažiau ryški žmogaus ūkinė veikla, dirvožemio mikroorganizmų struktūrinė-funkcinė sudėtis yra pastovesnė ir mažiau priklausanti nuo kintančių klimato svyravimų. Autorė ekosistemos stabilumą pasiūlė vertinti pagal modifikuotą struktūrinį funkcinį mikroorganizmų bendrijos rodiklį.

Aiškęjo, kad būtina imtis Lietuvos dirvožemių pedobiologinės klasifikacijos, o kiek vėliau tikslinti globalios klimato kaitos poveikį biologiniams procesams dirvožemyje. Pastaraisiais metais I. Eit-

minavičiūtės dėmesys buvo skirtas didėjančiam neigiamam žmogaus poveikiui, pavyzdžiui, didesnėms sunkiųjų metalų koncentracijoms nutekamuosiuose vandenyse bei nuotekų dumblė. Gamtiniai ir neigiami antropogeniniai poveikiai persipina ir atsispindi dirvožemyje vykstančiuose medžiagų apykaitos procesuose.

Reikšminga, kad I. Eitminavičiūtės triūso pedagoginės veiklos baruose dėka (darbas Vilniaus universiteto Gamtos mokslų fakultete) atsirado mokinių sekėjų, susidomėjusių dirvožemio zoologija. Studentų sudominimas dėstoma sritimi taip pat yra reikšmingas laimėjimas, todėl knygoje suregistruoti ir išsamiai išvardyti pedobiologijos srityje parengti ir apginti bakalauriniai, magistriniai ir netgi disertaciniai darbai bei jų autoriai yra svarbūs dirvožemio tyrimams ne tik šiandien, bet ir ateityje.

Visa medžiaga leidinyje išdėstyta 10-yje skyrių, knyga turi santrauką anglų kalba. Knygą labai pagyvina nuotraukos, tarp jų ir spalvotos (pastarosios – daugiausia jaunos mokslų daktarės Audronės Matusevičiūtės). Jos liudija atliktų darbų etapiškumą, primena laboratorijoje dirbusius asmenis, jų dalyvavimą atliekant tyrimus tiek laboratorijoje, tiek gamtoje, medžiagos kaupimą per ekspedicines išvykas.

Nors negalėtume tvirtinti, kad aptariamasis leidinys – viso Lietuvos dirvožemio zoologijos mokslo paieškų analizė, šio mokslo idėjų kaitos išdėstymas, tačiau visgi tai svari ir reikšminga akademiname institute vykdytos originalios tyrimų krypties plėtotės apžvalga ir pirmasis apibendrinimas mokslo istorijai priskirtina forma.

Šiame informacinio pobūdžio tekste nesiekėme recenzuoti aptariamo leidinio ar išsamiai vertinti jame nušviestos veiklos, nurodyti pastabas ar aptiktus netikslumus. Todėl pasinaudosime autorės baigiamaisiais žodžiais leidinyje, kad daug ką nulėmia istorinė tėkmė, kuri „suformuoja žmones, jų mintis ir idėjas, kurias patikrina laikas“. Knygoje *Dirvožemio ekologijos raida Lietuvoje* paminėta daugelis žmonių, susiformavusių kaip profesionalūs tyrėjai, nurodyta jų atliktų tyrimų apimtis ir svarba, o visų atliktų darbų išliekamąją vertę, aišku, parodys ir patikrins laikas.

Tad reikia pasidžiaugti nauja, jubiliejinėmis žymėmis paženklinta ir palankiai sutikta prof. habil. dr. I. Eitminavičiūtės knyga, kuri pasirodė Gamtos tyrimų centro rūpesčiu ir pastangomis.

Jubiliejiname renginyje kartu buvo pateikta ir Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje išleista bibliografinė suvestinė *Irena Eitminavičiūtė: Bibliografijos rodyklė*^{**}. Tokio pobūdžio darbai – vieno asmens mokslinės bei su mokslu susietos veiklos suvestinė – labai reikalingi visapusiškam tyrėjo veiklos, sukaupėtų rezultatų apibendrinimui, objektyviam kelių dešimčių mokslinio darbo metų įvertinimui. Be to, toks bibliografinis šaltinis paskatina ir kitus mokslininkus, pirmiausia biologus, domėtis gretima sritimi, ją geriau pažinti ir įvertinti.

I. Eitminavičiūtės darbų bibliografija, kaip ir apskritai tokios rūšies leidiniai, suteikia galimybę panagrinėti mokslinę produkciją, jos įvairovę. Joje šalia vertingų didelės apimties lietuvių (bibliografijoje suregistruota 40 mokslinių straipsnių), rusų (62 straipsniai), anglų (24 mokslinės publikacijos) bei vokiečių (3) kalbomis paskelbtų straipsnių apstu ir trumpų mokslinių pranešimų, pranešimų tezių (71 pavadinimas rusų k., 14 – anglų ir 5 – lietuvių). Rodyklėje pateikiama apie 20 populiarių straipsnių Lietuvos periodikoje, 12 rašinių, skirtų kitiems zoologams (tarp jų 5 prof. P. B. Šivickiui). Be viso to, I. Eitminavičiūtė yra net 13 knygų ir brošiūrų autorė ir bendraautorė, ji vadovavo keturiems disertantams, aštuoniolikai bakalaurų ir magistrų, buvo mokslo leidinių redaktorė ir recenzentė, dalyvavo doktorantūros komitetuose, opo- navo disertacijoms. Per 30 bibliografijos pozicijų yra medžiaga apie I. Eitminavičiūtę, o iš viso su dirvožemio zoologiniais tyrimais, kita mokslininkės veikla siejasi 363 bibliografiniai įrašai, kurie praplečia, galime sakyti, jaunos, bet jau pakankamai brandžios dirvožemio ekologijos horizontą Lietuvoje.

Dr. Algimantas Jakimavičius,
prof. habil. dr. Vincas Būda

^{**} *Irena Eitminavičiūtė: Bibliografijos rodyklė*. Sud. D. Ustinavičius. Vilnius: Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, 2011. 84 p.